

Sosiaalipedagogiikka sosiaalisen uutena asiantuntijuutena – lähialojen tulkintoja sosiaalipedagogiikasta¹

Elina Ikonen

Sosiaalipedagogiikan ja sosiaalityön opiskelijana kysymyksiä minussa herätti, mistä sosiaalipedagogiikassa – suhteellisen uutena tulokkaana Suomessa – on kyse suhteessa perinteisiin sosiaalisen asiantuntijuuden muotoihin kuten sosiaalityöhön. Millaisia odotuksia ja merkityksiä uuteen tulokkaaseen, sosiaalipedagogiikkaan, Suomessa tänä päivänä kohdistuu? Viime vuosina olen kiinnittänyt huomiota, että Suomessa sosiaalipedagogiikkaan on tartuttu erityisesti nuorisotyön, sosiaalityön ja varhaiskasvatuksen alueilla. Pro gradu -tutkielmassani päätin lähestyä sosiaalipedagogiikkaa sen ulkopuolelta, näistä lähialoista käsin, joiden piirissä sosiaalipedagogiikka on jo saavuttanut jonkinlaisen aseman. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu yhdeksän asiantuntijan (kolme edustajaa nuorisotyöstä, sosiaalityöstä ja varhaiskasvatuksesta) teemahaastattelusta. Haastateltavat ovat kukin alansa keskeisiä asiantuntijoita, jotka ovat vaikuttaneet alan koulutuksen, käytännön ja tieteen kehittymiseen.

¹ Artikkelin perustuu pro gradu -tutkielmaan Ikonen, E. 2007. Sosiaalipedagogiikka sosiaalisen uutena asiantuntijuutena – lähialojen tulkintoja sosiaalipedagogiikasta. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa haastatteluaineiston kautta näkökulmia siihen, millaisia merkityksiä ja odotuksia sosiaalipedagogiikkaan kohdistuu Suomessa. Niitä tarkastelin suhteessa odotuksiin ja haasteisiin, joita tässä ajassa suunnataan perinteisiin ammattialoihin. Tutkimus pyrkii tarkastelemaan lähialojen edustajien sosiaalipedagogiikkaan kohdistavia merkityksiä ja odotuksia osana laajempaa kontekstia: perinteisten asiantuntijuuden muotojen murtumista, asiantuntijuuden avautumista ja uuteen asiantuntijuuteen liitettyjä piirteitä sekä asiantuntijuuden rakentumista vuorovaikutuksessa. Tarkastelu kiinnittyy erityisesti sosiaalialaan ja sosiaalisen asiantuntijuuteen.

Ammatit, asiantuntijuus ja koulutus muutoksessa

Sosiaalipedagoginen asiantuntijuus kiinnittyy yhteiskunnalliseen keskusteluun ammattien ja professioiden muutoksesta, tämän päivän asiantuntijuuteen liitetyistä piirteistä sekä koulutuksen tehtävään asiantuntijuuden muutoksissa. Koulutusjärjestelmän reformit, kuten ammattikorkeakoulujärjestelmän synty, ovat osaltaan kyseenalaistaneet vakiintuneita sosiaalisen työn ammatillisia rakenteita ja muodostaneet uudenlaista sosiaalisen asiantuntijuutta. Taustalla oleva teoreettinen keskustelu luo kuvan niistä rakenteista ja muutoksista, jotka ovat luoneet tilaa sosiaalipedagogiikan esiin astumiselle suomalaisen sosiaalisen työn ja koulutuksen kentälle.

Tarkastelunäkökulmani asiantuntijuuteen edustaa sosiologista asiantuntijuustutkimusta. Siinä asiantuntijuus kiinnittyy yksilötasoa laajemmaksi korostaen rakenteiden ja perinteiden kollektiivista luonetta. Tutkimuksen kohteena on erityisesti se, kuinka asiantuntemus sekä asiantuntijakäytännöt rakentuvat sosiaalisesti. (Pirttilä 2002, 11–12.) Asiantuntijuuden määrittelyssä keskeiseksi nousee erityisesti se, että asiantuntijuuden olemus ei ole enää vain henkilökohtainen, vaan se on sosiaalisesti rakentuva ominaisuus. Uusi asiantuntijuus rakentuu kohtaamisissa, toimijoiden yhdessä aikaan-saaman kommunikatiivisen tilan ja vuorovaikutuksen kautta. Asiantuntijuuden uudessa

muodossa, avoimessa asiantuntijuudessa, toimijat luovat yhdessä uutta asiantuntijuutta. (Ks. esim. Eteläpelto & Tynjälä 1999, 9–10, 12; Saaristo 2001, 65–66.) Myös modernin sosiaalipedagogiikan yhtenä keskustelun aiheena ovat sen suhteet ympärillä oleviin tieteenaloihin. Hämäläisen (1995, 309, 326) mukaan tarvitaan erilaisia tulkintoja sosiaalipedagogiikasta ja tulkintojen välistä vuoropuhelua, jotta suomalainen sosiaalipedagogiikan itseymmärrys alkaa kehittyä. Tutkimuksesani tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että lähestyn sosiaalipedagogista asiantuntijuutta sitä ympäröivien alojen näkökulmasta käsin.

Asiantuntijuuden muutoksissa tapahtuu tiedon monopolisoitumisen ja kapearajaisuuden murtumista. Tiedon demokratisoituminen on avannut asiantuntijuuden kenttää yhä useammille toimijoille. Enää asiantuntijatyön valtuutuksen perustaksi ei riitä professionalismille tyypillinen tiukkarajainen reviiriäjäntä, vaan asiantuntijuus haastetaan avautumaan laaja-alaisemmaksi orientaatioksi. Tämä luo liikehdintää: rajojen liukumista, ylityksiä ja rikkoutumista, ammattien yhdistelyä, monopolien purkua, vuorovaikutusta eri alojen asiantuntijoiden välillä, kansalaisten ja asiantuntijoiden välisten rajojen madaltumista sekä asiantuntijuuden moninaistumista. Perinteisten asiantuntijuusalueiden joutuessa avaamaan reviirejään syntyy uusiin haasteisiin vastaamaan uusia ammattikuntia. (Ks. esim. Julkunen 1994, 211; Konttinen 1997, 56.) Esimerkkinä sosiaalipedagogiikka, joka on ollut läsnä sosiaali- ja kasvatustieteen käytännössä jo kauan, mutta teoreettisena ja tieteellisenä käsitteenä tullut selkeämmin esille Suomessa vasta viime vuosikymmenenä.

Sosiaalipedagogiikan tarkastelua sosiaalisen peilin kautta

Tutkimusaineiston kautta muodostuva kuva sosiaalipedagogiikasta voidaan nähdä ikään kuin sosiaalisen peilin heijastamana. Lähialojen edustajien näkemyksien vertailussa tulee esiin erilaisia, kullekin alalle ominaisia heijastumia sosiaalipedagogiikasta. Koko tutkimusaineiston tasolla on nähtävissä kuitenkin myös yhteisiä kaikissa haastatteluissa toistuvia juonteita.

Sosiaalipedagogiikan Suomeen tulo ja sen rantautuminen lähialoille koetaan tietyllä tavalla hämmäntävänä. Teemat, joita sosiaalipedagogiikka on tuonut esiin, ovat olleet osittain läsnä lähialoilla jo ennen sosiaalipedagogiikan käsitettä vähintään ”hiljaisena tietona”. Haastateltavat kuvaavat kokevansa hämmennystä, kun sosiaalipedagogiikan käsitettä tarjotaan puettuna tuttujen ilmiöiden ylle.

Sosiaalipedagogiikan aseman määrittely kytkeytyy haastateltavien puhunnoissa käsitteen määrittelyn vaikeuteen ja selkiytymättömyyteen. Sen asemaa ei nähdä vielä kovin vahvana, ja on nähtävissä, että sosiaalipedagogiikasta ei odotetakaan muotoutuvan samankaltaista ammatti- ja tieteenalaa kuin sen lähialoista. Sosiaalipedagogiikka nähdään pikemminkin ”iloisena vähemmistönä”, joka voi rikastaa muiden alojen valtavirtaa tuomalla orientaationsa niiden rinnalle. Haastateltavat käyttävät sosiaalipedagogiikkaa kuvatessaan erityisesti ilmaisia *orientaatio*, *näkökulma* tai *ajattelutapa*. Esiin nousee myös näkemys, ettei ole välttämätöntä käyttää edes sosiaalipedagogiikan käsitettä vaan riittää, että sen orientaatio tulee esiin. Orientaatio-käsitteen käyttäminen sosiaalipedagogiikkaan liittyen on yleistä myös sosiaalipedagogiikan julkisissa määrittelyissä (mm. Hämäläinen 2001).

Tieteen kentällä yhtenä sosiaalipedagogiikan määrittelyä vaikeuttavana tekijänä haastateltavat mainitsevat tieteenala- ja oppiainejaot. Uusien alojen astumista kentälle hankaloittaa liiallisten raja-aitojen rakentaminen. Haastatteluissa nousee esiin kritiikkiä erityisesti oppiainerajoja kohtaan, jotka koetaan kankeina ja vastoin käytännön tarvetta toimivina. Sosiaalipedagogiikka alana asettuu kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden väliin mutta tällä hetkellä sijaitsee oppialana yliopistoissa yhteiskuntatieteiden alueella. Sosiaalipedagogiikan kuvaukset haastatteluissa luovat siitä mielikuvan ”sulatusuunina”, jossa yhdistyy eri aloja, perinteitä ja toimintatapoja, minkä vuoksi raja-aidat eivät palvele alan luonnetta.

Haastateltavien sosiaalipedagogiikan määrittelyt ovat yhteneviä suomalaisen sosiaalipedagogiikan julkaisuissa esiin tuotujen piirteiden kanssa. Sekä Hämäläinen (1995, 295) että Kurki (2000, 105) kuvaavat sosiaalipedagogiikan käsitettä monimerkitykselliseksi. Heidän mukaan alan erityislaatuisuudesta ja moninaisuudesta johtuen määrittely on haasteellinen tehtävä, eikä sen sisällöstä ja alasta ole päästy

yksimielisyyteen. Hämmäläisen (1995, 292–293) mukaan määrittelyissä kyse on vain viitteellisistä tulkinnoista ja määritelmistä koskien sosiaalipedagogista ajattelutapaa. Sosiaalipedagogiikan tyhjentävää kuvausta ei ole mahdollista, eikä tarpeenkaan tavoitella.

Hämmäläisen ja Kurjen mukaan, kun tavoitellaan sosiaalipedagogiikan ydintä tai pyritään hahmottamaan sen kokonaisuuden eri puolia, on vastuu ennen kaikkea itse sosiaalipedagogiikkaan tutustuvalla henkilöllä. Eri perinteiden kautta sosiaalipedagogiikkaan tutustuja voi itse muodostaa käsityksensä sosiaalipedagogiikasta, sen lähtökohdista ja luonteesta niin ajattelutapana, oppialana kuin yhteiskunnallisena toimintana. (Hämmäläinen & Kurki 1997, 5–6.) Nämä suomalaisen sosiaalipedagogiikan perusteoksessa esitetyt näkemykset antavat kullekin sosiaalipedagogiikan soveltajalle, kuten tässä lähialojen edustajille, vapauden ja vastuun luoda oman näkemyksen sosiaalipedagogiikan ytimeästä. Haastatteluissa nousi esiin kunkin haastateltavan sekä henkilökohtaisen että oman alan suhteen kautta muodostuva kuva sosiaalipedagogiikasta, mutta myös koko aineiston tasolla oli nähtävissä yhteisiä juonteita.

Mahdollisuus rajapinnoilla toimimiseen sosiaalityölle

Verrattuna nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen edustajien näkemyksiin, sosiaalityön suhde sosiaalipedagogiikkaan näyttää huomattavasti myönteisempänä. Sosiaalipedagogiikalla nähdään olevan paljon annettavaa sosiaalityölle, mikä luo sen tarjoamiin mahdollisuuksiin odotuksia. Sosiaalipedagogiikan ja sosiaalityön välinen suhde ei ole kuitenkaan noussut Suomessa tieteellisessä keskustelussa esiin kuin muutamassa julkaisussa (mm. Nyqvist 1998; Kurki 2000; Väisänen 2007).

Sosiaalipedagogiikkaan kohdistetut merkitykset ja odotukset kumpuavat osittain sosiaalityön sisäisten suuntausten välistä eroista. Sosiaalityölle perinteinen yksilökeskeinen työote herättää kritiikkiä haastateltavien keskuudessa, yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen näkökulman merkitystä halutaan puolestaan korostaa. Sosiaalityön kapeutuminen on

herättänyt pelon siitä, että mielenkiinto kohdistuu tulevaisuudessa yhä enemmän vain yksilöasiakkaisiin ja case work:iin. Sosiaalipedagogiikalta odotetaan yhteisöllistä näkökulmaa yksilökeskeisyyttä täydentämään. Myös Nyqvist (1998, 33–34) on lähestynyt sosiaalipedagogiikan ja sosiaalityön keskinäistä suhdetta sosiaalityön eri suuntausten ja historian kautta. Erityisesti sosiaalityön case work, psykodynaaminen tai behavioristinen suuntaus eroaa sosiaalipedagogisesta työtoteesta. Puolestaan Jane Addamsin luoma sosiaalityön suuntaus tai empowerment-ajattelu ovat hyvinkin lähellä sosiaalipedagogista lähestymistapaa. Suomessa ja sosiaalityön yleisessä historiassa Richmondin perinne muodostui vallitsevaksi suuntaukseksi sosiaalityöhön ja Addamsin edustama suuntaus jäi marginaaliin asemaan, mikä on vaikuttanut myös sosiaalipedagogiikalle ominaisten teemojen jäämiseen katveeseen. Viime aikoina herännyt kritiikki sosiaalityön perinteisiä muotoja kohtaan kohdistaa mielenkiintoa yksilötason ongelmanasettelusta kohti sosiaalisia ryhmiä, verkostoja ja lähiyhteisöjä sekä samalla vaikuttaa myös osaltaan sosiaalipedagogiikan ja sosiaalityön välisen suhteen lähentymiseen.

Haastatteluissa nousee vahvasti esiin kritiikki sosiaalityön kapeutumista kohtaan. Sosiaalityön kriittiset kommentaattorit näkevät alan keskittyneen yhä enemmän vain ydinprosesseihin ja raja-aitojen sen ympärillä kohonneen. Sosiaalityön haastateltavat pelkäävät, että sosiaalityön kehityslinja sulkee alan lopulta ulos sitä ympäröivästä todellisuudesta ja sosiaalityö kadottaa rajapinnat muihin aloihin. Avoimuutta tarvitaan erityisesti raja-aitojen häivyttämiseen ja rajatiloissa toimimiseen. Tässä sosiaalipedagogiikka nähdään yhtenä ratkaisuna. Sosiaalipedagogiikka luo neutraalimman kanavan ja yhteisen kielen esimerkiksi keskustelussa pedagogisista ilmiöistä. Samalla sosiaalityö pysyy mukana keskustelussa sosiaalipedagogiikan avulla eikä se tule korvatuksi esimerkiksi kasvatustieteen asiantuntijuudella. Sosiaalipedagogiikka koetaan ikäänkuin ”sosiaalityön pedagogisena edustajana”. Kasvatustiede ei yksin pysty täysin vastaamaan tähän sosiaalityön tarpeeseen, koska sillä ei ole riittäviä valmiuksia toimia sosiaalityön kontekstissa.

Sosiaalityön haastateltavien tavoin myös muun muassa Filander (2007, 11), Kurki (2000, 107) ja Niiranen-Linkama (2005, 160) ovat viitanneet sosiaalipedagogiikan tehtävään sosiaalityön uudistustyössä.

Sekä heidän että haastateltavien näkemyksissä sosiaalipedagogiikan anti sosiaalityölle kytkeytyy ajankohtaiseen tarpeeseen: auttaa vastaamaan ajan haasteisiin. Tämä liitetään myös sosiaalialan laajempaan uudistustyöhön, jossa työelämän käytäntöjä modernisoidaan käyttäen sosiaalipedagogiikkaa yhtenä välineenä. Sosiaalipedagogiikka liitetään erityisen pedagogisen ulottuvuuden luomiseen sekä käsitteellistämiseen sosiaalialan ja sosiaalityön uudistuksessa.

Reviirikamppailun väline varhaiskasvatuksessa

Sosiaalipedagogiikan ja varhaiskasvatuksen suhde ei ole noussut tieteellisessä keskustelussa esiin kuin muutaman kerran (mm. Kurki 2001; Kinos 2002), vaikka käytännön kentällä sosiaalipedagogiikka on saanut suuren painoarvon lainsäädännön tasolla. Varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan välisessä suhteessa keskeinen konkreettinen tekijä Suomessa on vuonna 2005 voimaan tulleen lain (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272) ensimmäinen pykälä. Kelpoisuuslain myötä sosiaalipedagogiikka on noussut virallistettuun asemaan varhaiskasvatuksen alueella ja samalla myös kiivaan keskustelun kohteeksi. Varhaiskasvatuksen edustajat kokevat, että sosiaalipedagogiikkaa on käytetty ”reviirikamppailun välineenä” sosionomi (AMK) -tutkinnon omaavien pätevyyden laillistamisessa varhaiskasvatuksen alueella. Koska sosiaalipedagogiikkaa on käytetty yhtenä sosionomien (AMK) pätevyyden perusteluna, on se leimannut suomalaista sosiaalipedagogiikkaa varhaiskasvatuksen silmissä ja ladannut siihen ennako-luuloja.

Näkemykset varhaiskasvatuksen ajankohtaisesta tilanteesta ja sen suhteesta kasvatustieteeseen vaikuttavat keskeisesti haastateltavien sosiaalipedagogiikkaan kohdistamiin odotuksiin. Hakkarainen (2002, 118) tuo esiin yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksen varhaiskasvatukseen. Moniammatillinen yhteistyö ja erityisesti suhde sosiaalityöhön sekä perhetyöhön on tullut osaksi varhaiskasvatusta. Uudet yhteistyön haasteet luovat tarpeen perinteisten tieteenalarajojen ylittämiseen ja varhaiskasvatuksen kehittämiseen monitieteisemmäksi. Varhaiskas-

vatuksen edustajien puheessa nousee esiin kritiikkiä myös alansa ajan-kohtaista tilannetta kohtaan. Varhaiskasvatuksen nähdään olevan liian takertunut vanhakantaisiin rakenteisiin ja toimintatapoihin. Haastattelutavat peräänkuuluttavat myös kriittisempää ja laaja-alaisempaa työtä, joka suuntautuu yksilötasoisesta kasvatustyöstä lisäksi alueelliselle, yhteiskunnalliselle ja yhteisöjen tasolle. Varhaiskasvatus ei ole pelkästään päiväkodeissa tapahtuvaa päivähoitoa, vaan se on nähtävä laaja-alaisemmin. Sosiaalipedagogiikan anti näyttäytyy tältä osin mahdollisuutena rikastaa varhaiskasvatuksen perinteistä työorientaatiota. Se nähdään myös mahdollisuutena laajentaa lapsikeskeistä pedagogisesta työstä alueelliselle, yhteisölliselle ja yhteiskunnalliselle tasolle.

Kurjen (2001, 130–131) mukaan modernin suomalaisen varhaiskasvatuksen piirissä käytävässä keskustelussa on nähtävissä sosiaalipedagogisten sisältöjen korostuminen, vaikka varsinaisesti sosiaalipedagogiikan käsitettä ei niiden sisällä käytetäkään. Tätä tukevat myös haastateltavien kuvaukset omasta suhteestaan sosiaalipedagogiikkaan: he kuvaavat olevansa ajattelutavaltaan varsin sosiaalipedagogisia, vaikkakin ilman käsitteen selkeää esiinnostamista.

Varauksellisesta suhtautumisesta huolimatta varhaiskasvatus kohdistaa sosiaalipedagogiikkaan myös myönteisiä odotuksia. Haastateluissa nähdään kuitenkin epävarmana, onko yliopiston sosiaalipedagogiikalla mielenkiintoa lähteä kehittämään suhdetta varhaiskasvatukseen. Sen koetaan jäävän hyvin irralliseksi varhaiskasvatuksesta, koska sosiaalipedagogiikan ja varhaiskasvatuksen välillä ei yliopistotasolla ole ollut juurikaan yhteistyötä. Tulevaisuuden kannalta keskeisenä haasteena nähdään, miten eri korkeakoulut yhdistävät voimavaransa sosiaalipedagogiikan ja varhaiskasvatuksen välisen suhteen kehittämisessä.

Vaihtoehto nuorisotyön teoreettiseksi kehyskertomukseksi

Nuorisotyö on monitieteinen ala, jonka perusta rakentuu useiden perinteiden ja alojen kautta. Myös nuorisotyön käytännön kenttä koostuu monenlaisista toimijoista, mikä tuo oman kirjavuutensa nuo-

risotyöhön. Nuorisotyön moniulotteisuus antaa mahdollisuuden rakentaa alaa eri taustatieteiden kautta. Sosiaalipedagogiikkaa määritellään yhtenä mahdollisena raitana nuorisotyön taustan sateenkaareissa niin tutkimushaastatteluisissa kuin muutamissa julkaisuissa (mm. Nieminen 1996; Kurki 1998; Filander 2007; Kiilakoski & Nieminen 2007). Keskustelu niiden välisestä vuorovaikutuksesta on käynnistynyt, mutta sosiaalipedagogiikan antia nuorisotyölle ei ole kuitenkaan vielä jäsennetty muutamaa keskustelua avaavaa artikkelia (mm. Kurki 1998; Filander 2007) pidemmälle sosiaalityön ja varhaiskasvatuksen tavoin.

Nuorisotyön ja sosiaalipedagogiikan välisessä suhteessa taustalla vaikuttaa erityisesti kasvatustiede. Kasvatustiedettä kuvataan haastatteluissa nuorisotyön keskeisimpänä taustatieteenä, mutta samalla sille etäisenä tutkimusalana. Tämä johtuu siitä, että nuorisotyöhön liittyvät teemat ovat kasvatustieteen alueella marginaalissa. Kasvatustieteilijät eivät ole osoittaneet riittävästi kiinnostusta informaalia tai nonformaalia kasvatuksen kenttää kohtaan, minkä vuoksi niiden esikkoajan voidaan katsoa menneen. Haastatteluissa on nähtävissä viitteitä siitä, että tämä luo osaltaan tilaa muille tieteenaloille, kuten sosiaalipedagogiikalle, jotka käsittelevät nuorisotyölle ominaisia kysymyksenasetteluja.

Sosiaalipedagogiikan kiinnittyminen nuorisotyöhön liittyy haastatteltavien mukaan nuorisotyön professionaalistumisen, ammatillistumisen ja koulutustason nostamisen pyrkimykseen. 1980-luvun lopulla alkanut ammatillistumisen vaihe on luonut tarpeen nuorisotyön tieteelliselle perustalle ja alaa kokoavalle käsitteelliselle viitekehykselle. Koska nuorisotyön kenttä on niin tieteen kuin käytännön tasolla hyvin kirjava, on siellä tarve yhtenäisyyden löytämiselle. Sosiaalipedagogiikan kautta nähdään yksi mahdollisuus luoda nuorisotyölle kokoavaa viitekehystä ja kenties kehittää jotain uuttakin. Myös Kurjen (1998, 444) mukaan kasvatustieteen menettäessä oppiainehegemoniaansa nuorisotyön koulutuksessa on kehitys osaltaan vaikuttanut sosiaalipedagogiikan esiin astumiseen.

Sosiaalipedagogiikalle annetaan haastatteluissa tunnustusta käsitteellistämisen ja selkeämmän teoreettisen rakenteen luomisen mahdollisuudesta nuorisotyölle. Sen avulla on pystytty käsitteellistämään, tuomaan konkreettisemmin esiin nuorisotyön ulottuvuuksia, jotka ovat

jo pitkään olleet läsnä ”hiljaisena tietona”. Nuorisotyössä on ollut pula käsitteistä ja perusteluista, jotka kytkisivät alan laajempaan kontekstiin ja siihen sosiaalipedagogiikka nähdään yhtenä välineenä. Asian käänttöpuolena on kuitenkin, että koska sosiaalipedagogiikan esiin nostamat teemat ovat olleet läsnä jo aiemmin nuorisotyössä, luo tämä tunteen sosiaalipedagogiikan käsitteen päälleliimaamisesta.

Ajankohtaisessa teoreettisessa keskustelussa koskien nuorisotyön taustalle nousseita uusia pedagogiikkatulokkaita on nähtävissä haastatteluaineiston kaltaista varovaisuutta. Todetaan, että uusien pedagogiikkojen, kuten sosiaalipedagogiikan, kautta nuorisotyön työmuodot ja menetelmät saavat ajatuksellista taustaa, oikeutusta ja uusia muotoja. Kiilakoski ja Nieminen korostavat kuitenkin kriittisyyttä sen suhteen kykeneekö yksi pedagogiikka koskettamaan koko nuorisotyön kirjoa. (Kiilakoski & Nieminen 2007, 187.) Myös haastateltavat näkevät niiden välisen suhteen hedelmällisenä sillä ehdolla, että sosiaalipedagogiikka kunnioittaa nuorisotyön ominta eetosta, eikä pyri monopoliasemaan sen monitieteisessä taustassa.

Lähialojen asema uuden asiantuntijuuden muotoutumisessa

Tutkimukseni keskeisenä lähtökohtana oli lähestyä sosiaalipedagogiikkaa ulkopuolelta päin. Näkökulman valintaa tukee identiteettiteorian ajatus ”merkityksellisten toisten”² merkittävästä asemasta

² Pohjautuu Georg Herbert Meadin (1952) käsitteeseen merkitykselliset/merkittävät toiset (significant others), joka kuvaa yksilön identiteetin kehittymisen kannalta keskeisiä henkilöitä, joilla on erityinen vaikutus lapsen kehitykseen ja käsitykseen maailmasta. Mead näkee yksilön identiteetin muuttuvana, ja sitä tuotetaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja kertomalla sitä yhä uudestaan suhteessa ympäröivään maailmaan. ”Merkitykselliset toiset” on tutkimuksessa heuristinen käsite, joka kuvaa ja argumentoi tutkimuksen näkökulman valintaa. Yhtenä tutkimusnäkökulman perusteluna toimii Bergerin ja Luckmannin (1995, 150) näkemys ”merkityksellisten toisten” tärkeästä asemasta yksilön identiteetin kehityksessä. Heidän mukaansa yksilöstä tulee se, miksi ”merkitykselliset toiset” häntä kutsuvat. Tutkimusnäkökulman valinnassa on sovellettu heuristisesti psykologian ja identiteettiteorioiden käsitettä sosiaalipedagogiikan tutkimiseen.

identiteetin rakentumisessa, jota sovelsin suomalaisen sosiaalipedagogiikan identiteetin tutkimiseen sen lähialojen näkökulmasta. Hallin (1999, 21–22) mukaan Meadin kehittämä sosiologian klassinen identiteettinäkemys kuvaa sitä, ettei subjektin sisäinen ydin ole autonominen ja itseään kannatteleva. Identiteetti muodostuu suhteessa ”merkityksellisiin toisiin”, jatkuvassa vuorovaikutuksessa subjektin ja yhteiskunnan välillä. Identiteettiteoriaan peilaten voidaan todeta, että sosiaalipedagogiikalla on sisäinen ydin, mutta ala muotoutuu ja muokkautuu vuorovaikutuksessa sen ympärillä olevien kulttuuristen maailmojen ja niiden tarjoamien identiteettien kanssa.

Tutkimuksessa sosiaalipedagogiikkaa ympäröivää yhteiskuntaa ja kulttuurisia maailmoja edustaa sen kolme lähialaa: nuorisotyö, sosiaalityö ja varhaiskasvatus. Asiantuntijahaastateltavat edustavat oman alansa kriittisiä kommentaattoreita, jotka peilaavat reflektiivisesti alaansa suhteessa sosiaalipedagogiikkaan ja rakentavat sosiaalipedagogiikan identiteettiä suhteessa perinteisiin sosiaali- ja kasvatustieteiden lähestymistapoihin.

Teoreettisessa keskustelussa uuden asiantuntijuuden kuvataan olevan sosiaalisesti rakentuva, mikä tukee ”merkityksellisten toisten” merkitystä uusien alojen identiteetin rakentumisessa. Sosiaalipedagogiikka edustaa uutta tutkimusalaa, joka on tieteidenvälinen ja ylittää vakiintuneita raja-aitoja myös käytännön ja koulutuksen kentällä. Se herättää alaa kohtaan erityistä kiinnostusta muussa kentässä sekä samalla luo haasteita alan identiteetin rakentamiseen. Lunastaakseen paikkansa muiden alojen rinnalla sosiaalipedagogiikka tarvitsee argumentteja asiantuntijuutensa merkityksestä suhteessa aiempien alojen jo olemassa olevaan osaamiseen. Keskenäisyyden oman paikan hakemisessa voidaan nähdä luovan sosiaalipedagogiikalle tarpeen hakea ulkopuolisten tulkinnoista ymmärrystä siitä, miten ympäröivä kenttä sen näkee.

Lähialojen sosiaalipedagogiikkaan kohdistamat merkitykset ja odotukset rakentuvat ensisijaisesti alojen omista lähtökohdista ja tarpeista käsin. Tutkimukseen valitut sosiaalipedagogiikan lähialat edustavat kukin ammatillisesti ja tieteenaloina suhteellisen nuoria aloja. Tieteenalojen vakiintumattomuuden vaikutukset on nähtävissä varauksellisessa suhtautumisessa sosiaalipedagogiikkaan. Sosiaalipedagogii-

kan voidaan nähdä uhkaavan alojen omaa nuorta identiteettiä, jonka muotoutuminen ja paikan hakeminen on myös osittain keskeneräinen. Nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen edustajien näkökulmasta sosiaalipedagogiikka voidaan nähdä jopa riskinä alojen perinteiselle eetokselle, jossa pyritään niin sanottuun kaiken kansan palveluun. Sosiaalipedagogiikan pelätään luovan ammattialasta vääränlaista mielikuvaa kuin mitä alalle on pyritty rakentamaan. Nämä ennakkoluulot ja oman alan vakiintumattomuuteen liittyvät pelot voivat osaltaan vaikeuttaa sosiaalipedagogiikan juurtumista rinnakkaiskentälle.

Sosiaalipedagogiikan haasteena on luoda selkeämpi asema suhteessa sitä ympäröiviin aloihin. Sosiaalipedagogiikkaa on markkinoitu nuorisotyön, sosiaalityön ja varhaiskasvatuksen alueille viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta alojen välisen suhteen muotoutuminen on vielä hyvin keskeneräinen. Vielä ei ole muodostunut riittävästi konkreettisia perusteluita, mitä uutta sosiaalipedagogiikka antaa suhteessa jo olemassa oleviin taustatieteisiin. Sosiaalipedagogiikan tulisi järjestää ja perustella osaamisensa suhteessa jo olemassa oleviin ammattialoihin ja tiedeperustoihin.

Huolimatta kriittisestä ja varauksellisesta suhtautumisesta sosiaalipedagogiikkaan on lähialojen näkökulmasta nähtävissä toive sosiaalipedagogisen asiantuntijuuden selkeämmästä esiinnoususta. Tulevaisuus näyttäytyy kuitenkin haasteellisena ennen kuin sosiaalipedagogiikka voi täysin vakiinnuttaa asemansa muiden alojen rinnalla. Lähialat korostavat, että sosiaalipedagogiselle viitekehykselle on olemassa selvä tilaus aiempien lähestymistapojen rinnalla. Tämän hetkistä tilannetta sosiaalipedagogiikan ja sen lähialojen välillä voidaan kuvata odottavaksi.

Koulutus sosiaalipedagogiikan rakentajana

Koulutus on keskeinen tekijä sosiaalipedagogisen asiantuntijuuden rakentumisessa. Sosiaalipedagogiikan vuorovaikutus sen lähialojen, nuorisotyön, sosiaalityön ja varhaiskasvatuksen, kanssa on myös käynnistynyt koulutuksen kentältä käsin. Sosiaalipedagogiikka on poimittu mukaan alojen koulutukseen yhdeksi viitekehykseksi aiempien

taustatieteiden kuten kasvatustieteen, psykologian ja sosiaalipolitiikan rinnalle.

Tuoreudestaan huolimatta sosiaalipedagogiikka on kiinnittynyt osaksi sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen uudistamista, mikä on vaikuttanut oleellisesti myös sosiaalipedagogiikan Suomeen kotoutumiseen. Mikäli sosiaalipedagogiikka olisi kehittynyt vain yliopistolaisena oppiaineena, ei se ehkä olisi onnistunut vakiinnuttamaan paikkaansa nykyisessä määrin osana sosiaalialan kenttää.

Sosiaalipedagogiikan tehtävään sosiaalialan koulutuksessa voidaan suhtautua myös kriittisesti. Niiranen-Linkama (2005, 175) tuo esiin ajatuksen siitä, onko sosiaalipedagogiikan tehtävänä vain nostaa sosiaalialan koulutuksen statusta. Sosiaalipedagogiikka, kiinnitysmiskohtana tieteelliseen oppialaan, tarjoaa väylän ammatillisen pätevyyden tuottamiseen ja professionaaliseen kehitykseen sosiaalialan ammattikorkeakoulutukselle. Tämän tutkimusaineiston perusteella on nähtävissä sosiaalipedagogiikan lähialojen piirissä samankaltaisia kyseenalaistavia näkemyksiä. Varhaiskasvatuksen alueella sosiaalipedagogiikka on leimautunut sosionomi (AMK) -tutkinnon suorittaneiden reviiirikamppailun välineeksi, mikä on luonut ennakkoluuloja alan todellisesta merkitystä kohtaan.

Sosiaalipedagogiikka on Suomessa läsnä sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistotasolla. Sosiaalipedagogiikan suomalaisen kansallisen perinteen rakentuminen on lähialojen silmissä vielä kesken eikä korkeakoulujen välille nähdä syntyneen yhtenevää sosiaalipedagogiikan muotoa. Keskeisenä tulevaisuuden haasteena on oppilaitosten välisen vuorovaikutuksen kehittäminen ja työnjaon onnistuminen. Sosiaalipedagogiikan lähialojen näkökulmasta erityisesti ammattikorkeakoulun sosiaalipedagogiikan keskeneräisyys on oleellinen kehitystehtävä, johon odotetaan myös yliopiston tukea.

Haastateltavat kritisoivat voimakkaasti ammattikorkeakoulujen markkinapuhetta, joka sosiaalipedagogiikan lisäksi koskee koko ammattikorkeakoulujärjestelmän markkinointia. Vaikka ammattikorkeakoulua kuvataan julkipuheen tasolla ensisijaisesti työelämälähtöiseksi uudistukseksi, eivät ammattikorkeakoulut ole onnistuneet täysin vakuuttamaan muuta yhteiskuntaa työelämälähtöisyydestään. Sosiaa-

lipedagogiikka on liitetty ammattikorkeakoulussa sosiaalialan ja varhaiskasvatuksen käytännön tarpeisiin, mutta silti sosiaalipedagoginen asiantuntijuus ei ole vielä löytänyt paikkaansa käytännön kentällä. Sosiaalipedagogiikan tuoreudesta johtuen sen aseman vakiintumattomuus käytännön kentällä saattaa kuitenkin korjaantua ajan myötä. Sosiaalipedagogista asiantuntijuutta vakiinnutetaan koulutuksen kautta, mutta se on lähikentän näkökulmasta vielä retorisella tasolla ja vaatii tuekseen konkreettisemmän perustyön ja tutkimuksellisia perusteluja.

Jännite sosiaaliseen ja sosiaalipedagogiikkaan kohdistuvien odotusten välillä

Sosiaaliala ja sosiaalisen asiantuntijuus elää menneisyyden ja nykypäivän jännitteisessä välitilassa, mikä luo ristiriitaisia odotuksia myös sosiaalipedagogiikkaa kohtaan. Samalla, kun sosiaalipedagogiikkaan kohdistetaan odotuksia perinteisiltä ammattialoilta käsin, näyttäytyy se myös mahdollisuutena johonkin uuteen. Sosiaalipedagogiikalla uutena asiantuntijuutena on haaste löytää oma paikkansa perinteisten sosiaali- ja kasvatusalan ammattien rinnalla.

Tutkimusaineisto osoittaa, että sosiaalialan ulkopuolisten lähialojen, kuten nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen edustajien on vaikea muodostaa käsitystä sosiaalipedagogiikan edustamasta sosiaalisesta. Erityisesti sosiaalityö on vaikuttanut näiden lähialojen mielikuviin sosiaalisesta. Sosiaalisen määrittely on haasteellinen tehtävä, mikä näkyy siihen kohdistuvissa kapea-alaisissa merkityksissä. Sosiaalialan ulkopuoliset alat, nuorisotyö ja varhaiskasvatus, ymmärtävät sosiaalisen ulottuvuuden kapeasti liittäen sen lähinnä sosiaaliin ongelmiin ja marginaaliryhmiin. Torjuva suhtautuminen vaikeuttaa sosiaalisen työn ammattilaisten vuorovaikutusta muiden alojen edustajien kanssa, koska sosiaaliseen liittyvät ilmiöt halutaan sulkea muiden alojen ulkopuolelle. Sosiaalipedagogiikka on kytkeytynyt Suomeen kotoutessaan erityisesti sosiaalialaan, mikä vaikuttaa lähialojen muodostamaan käsitykseen sosiaalipedagogiikasta. Kytkös sosiaaliin ongelmiin ja sosiaalityöhön luo lähialojen käsityksissä sosiaalipedagogiikkaa koh-

taan ennakkoluuloja ja torjuvaa suhtautumista. Kuitenkin samalla sosiaalipedagogiikkaa määritellään houkuttelevana alana, joka edustaa uudenlaista sosiaalisen asiantuntijuutta verrattuna perinteiseen käsitykseen sosiaalisesta.

Kurjen (2006, 30) mukaan nykyisissä määrittelyissä sosiaalipedagogiikka nähdään kaksinapaisena: sen yleisen tehtävän ja erityistehtävän kautta. Tässä tutkimuksessa nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen edustajien näkemyksissä korostuu sosiaalipedagogiikan tarkastelu lähinnä sen erityistehtävän kautta, mikä liittyy syrjäytyneiden ja onnettomien ihmisten kasvatukselliseen tukemiseen. Esiin nousee kuitenkin myös näkemys, ettei sosiaalipedagogiikkaa kannattaisi rajata vain ongelmien kanssa työskentelyyn. Siitä huolimatta ongelma-keskeisyys näkyy vahvasti nuorisotyön ja varhaiskasvatuksen sosiaalipedagogiikkaan kohdistamissa merkityksissä ja odotuksissa. Sosiaalityölle sosiaalipedagogiikka näyttäytyy vastakkaisesta näkökulmasta eli sen yleisen tehtävän kautta.

Sosiaalisen ja pedagogisen välinen merkityskuilu, joka tulee esille tutkimushaastatteluissa näyttää vaikeuttavan sosiaalipedagogiikan koutoutumista ja soveltamista sen lähialoilla. Sosiaalipedagogiikan kytkeminen sosiaaliin ongelmiin ja sosiaalityöhön voidaan nuorisotyössä ja varhaiskasvatuksessa kokea imagouhkaksi. Uhkana on, että koko kasvatuksen maailma näyttäytyy vain syrjäytymisen ja erityisryhmien kautta. Tähän liitetään pelko siitä, että jos kasvatuksen toiminta-ala laajenee sosiaaliin ongelmiin ja sosiaalisen alueelle, voi se samalla surkastuttaa toiminta-alueiden pedagogista ydintä. Samalla myös sosiaalisen asiantuntijuuden alueella tietyllä tavalla vierastetaan kasvatuksellisuudesta puhumista työmenetelmänä, mikä on nähtävissä esimerkiksi sosiaalikasvatus-käsitteen hiipumisena ja sosiaaliohjauksen korostumisena. Sosiaalipedagogiikan yhdeksi ansioksi nostetaan kuitenkin sen funktio toimia sosiaalisen ja pedagogisen välisen kuilun ylittävänä siltana.

Myös sosiaalityön haastateltavat tuovat esille sosiaalialan leimautumisen sosiaaliin ongelmiin olevan taakka, johon kaivataan uudistusta. Perinteinen, huollollinen sosiaalisen työn malli on jo kokeiltu, mutta nyky-yhteiskunnassa tarvitaan uusia toimintamalleja. Sosiaalipedagogiikka edustaa sosiaalityön kriittisten kommentaattoreiden sil-

missä vaihtoehtoa, joka tekee mahdolliseksi sosiaalisen hahmottamisen yhteisöllisemmin, kokonaisvaltaisemmin ja myönteisemmässä valossa kuin perinteisessä sosiaalialan työssä. Sosiaalipedagogiikka luo mahdollisuuden välilliseen ja ennaltaehkäisevään suhteeseen sosiaalisten ongelmien parissa. Sosiaalipedagogiikka ja sen edustama sosiaalinen näyttäytyy toivonpilkahduksena sosiaalisen tulevaisuudelle, joka muuten nähdään osaltaan melko uhanalaisena. Tulevaisuuden kannalta sosiaalityössä tarvitaan uusia sosiaalisia avauksia ja innovaatioita, jollaisena myös sosiaalipedagogiikka voidaan nähdä. On nähtävissä, että sosiaaliala kaipaa uusia tuulahduksia vastapainona perinteille, jotka koetaan sosiaalialan taakkana.

Sosiaalipedagogiikan rooli osana sosiaalialan uuden asiantuntijuuden muotoutumista kiteytyy Niiranen-Linkaman (2005) seuraavaan tulkintaan, mikä on todennettavissa myös tämän tutkimuksen perusteella: Sosiaalipedagogiikan merkitys sosiaalialan koulutukselle ja työlle on avain uusien merkityksien hakemiseen sosiaaliselle, pedagogiselle ja koko sosiaalialan koulutuksen ydintä koskevalle dilemmalle. Sen kautta pyritään myös legitimoimaan sosiaalialan uutta asiantuntijuutta rakentamalla sille asema ja tila koulutuksen sekä työn markkinoilla. Tämä kaikki on yhteydessä myös yleisempään ammatillisten kenttien liikkeellöoloon ja muutokseen yhteiskunnassa. (Niiranen-Linkama 2005, 184.)

Niiranen-Linkaman mukaan sosiaalipedagogiikka on sosiaalialan asiantuntijuuden kentässä ”liikkeellä oleva” käsite. Se toimii ikäänkuin episteemisena verkkona, joka kokoaa alleen uusia ja perinteisiä käsitteitä sekä ammattikäytäntöjä. Sosiaalipedagogiikan tehtävänä voidaan nähdä eräänlainen opillisuuden rakentamisyritys sosiaalialan asiantuntijuudessa. (Niiranen-Linkama 2005, 69, 159, 173, 183.) Tässä voidaan nähdä yhtymäkohta yleisempään ammatillisten puhemaailmojen sekä yhteiskunnallisen keskustelun tasolla ilmenevään pyrkimykseen hahmottaa ilmiöitä uusien käsittein. On havaittavissa, että käsitteet vanhenevat nopeammin kuin itse asiat, joihin viitataan. Käsitteitä kuitenkin tarvitaan tekemään työtä näkyväksi, vaikka itse työn tekijät eivät niitä käyttäisikään, mutta tutkijat ja viranomaiset tarvitsevat käsitteitä. (Rantalaiho 2004, 238.) Tämä tukee osaltaan myös sosiaalipeda-

gogiikan käsitteen esiin nostamista. Sosiaalipedagogisten ilmiöiden kuvataan olleen ”hiljaisena tai sisäänkirjoitettuna” tietona sosiaali- ja kasvatusalalla. Ammatillistumiskehityksen ja koulutusjärjestelmän muutosten myötä on syntynyt tarve työn käsitteellistämiseen. Esimerkkinä on vanhojen koulutusperinteiden kuten opistoasteisen sosiaalikasvattaja-tutkinnon teemojen jatkaminen myös sosionomi (AMK) -koulutuksen sisällä.

Sosiaalipedagogiikan haasteet uutena asiantuntijuutena

Professioiden monopolin murtumisen ja tiedon demokratisoitumisen myötä asiantuntijuuden kenttä on avautunut yhä useammille toimijoille. Se on aurannut tietä sosiaalipedagogiikan voimallisempaan esiin astumiseen. Asiantuntija-asema ei ole enää perinteisten ammattien yksinoikeus, vaan se on muodostunut jopa taistelun kohteeksi. Myös sosiaalipedagogiikka on joutunut mukaan alojen väliseen keskinäiseen kilpailuun. Se joutuu tekemään työtä lunastaakseen paikansa aiempien alojen rinnalla.

Sosiaalisen työn alueella uusien asiantuntijoiden astumiseen perinteisten ammattiryhmien rinnalle vaikuttaa lainsäädäntö, joka määrittää useissa tehtävissä työhön vaadittavan kelpoisuuden. Sosiaalipedagogiikka on otettu huomioon varhaiskasvatuksen alueella lastentarhanopettajan pätevyyttä koskevassa asetuksessa, mutta muilla alueilla sitä ei ole vielä huomioitu. Sosiaalipedagogiikan asiantuntijoiden optimaalinen paikka tutkimuksen aineiston perusteella sijoittuu julkisen sektorin ulkopuolisiin kolmannen sektorin työtehtäviin, jossa on julkista sektoria enemmän tilaa sosiaalipedagogisen orientaation toteutumiselle. Koska suomalaisten hyvinvointipalveluiden perinteisesti vahva kytkös julkiseen sektoriin on murtumassa, alkavat kolmas sektori ja yksityinen puoli nousta yhä vahvemmin julkisen sektorin rinnalle palvelujen tuottajina. Tämä parantaa sosiaalipedagogiikan mahdollisuuksia kiinnittyä asiantuntijuuden kentälle.

On nähtävissä, että lähialojen sosiaalipedagogiikan määrittelyt vastaavat uuden asiantuntijuuden julkista määrittelyä. Samalla lähialat luovat myös sosiaalipedagogiikkaa kohtaan odotuksia, jotka muodostavat sille uutta asiantuntijuutta vastaavaa identiteettiä. Yhteisöllisyys, yhteistyö, vuorovaikutus ja moninaisuus ovat käsitteitä, joita käytetään uuden asiantuntijuuden teoreettisissa määrittelyissä ja jotka lähialat yhdistävät myös sosiaalipedagogiikkaan. Uuden asiantuntijuuden suhdetta perinteiseen kuvataan asiantuntijuutta koskettavassa keskustelussa muutoksella pystysuuntaisesta liikkeestä sivusuuntaiseen. Lähialojen määrittelyistä on nähtävissä sosiaalipedagogiikan sivusuuntainen liike, joka ylittää erikoisalojen, ammattien ja sektoreiden rajoja.

Uusi asiantuntijuus rakentuu teoreettisessa keskustelussa moniammatillisuuden, tieteidenvälisyyden ja rajapinnoilla toimimisen kautta. Valtaosan toimintaa uudistavista sosiaalipedagogisista ratkaisuista kuvataan sijoittuvan perinteisten reviirien raja-alueille. Sosiaalipedagogiikka mahdollistaa huomion kiinnittämisen rajoille ja katvealueisiin sekä yhteisölliseen ja vuorovaikutukselliseen tiedonmuodostukseen. Kuten teoreettisessa keskustelussa todetaan, huomio olisi kiinnitettävä rajojen ylityksiä estäviin rakenteisiin. Sosiaalipedagogisen asiantuntijuuden kotoutumisen ja kehittymisen kannalta Suomessa ovat tieteenala-, sektori- ja ammattiryhmäjaot ongelmallisia.

Sosiaalisen asiantuntijuus alkanut avautua useimmille toimijoille ja palvelujen tuottajille, mikä liittyy osaltaan julkisen sektorin muutokseen organisatorisesti markkinasuuntautuneemmaksi. On nähtävissä, että markkinointihenkisyys koetaan kuitenkin vielä vieraana elementtinä hyvinvointityön aloilla. Sosiaalipedagogiikkaan liittyvä, erityisesti ammattikorkeakoulujen harjoittama, markkinointi herättää sen lähialoissa kiinnostuksen lisäksi myös voimakkaita ennakkoluuloja ja närkästystä. Sosiaalipedagogiikalta odotetaan nöyrympää esiintuloa, jonka kautta sen vakiintuminen suomalaiseen kulttuuriin on varmempaa kuin liian omnipotentilla tyylillä.

Sosiaalipedagogiikan keskeneräisyys nousee sitä ympäröivien lähialojen edustajien keskuudessa keskeiseksi tekijäksi, joka herättää ristiriitaisia tunteita. Toisaalta alan tuoreus tunnustetaan, mutta

samalla ollaan kriittisiä sen keskeneräisyyttä kohtaan. Sosiaalipedagogiikkaa on lanseerattu ja kehitetty eri tasoilla, mutta suomalaiseen keskusteluperinteeseen ei nähdä vielä muodostuneen selkeää suhdetta eri alueiden välille ja kokonaiskäsitystä. Ranne-Lundmark korostaa, että sosiaalipedagogiikan määrittelyssä on oleellista sen itsemäärittelyn uudistuva ja dynaaminen luonne. Ei ole mahdollisuutta eikä syytä pyrkiä lopulliseen ja ajattomaan määritteeseen, vaan sosiaalipedagogiikan määrittely on jatkuvasti liikkeessä, uudistuen ja kehittyen. (Ranne-Lundmark 2000, 10.)

Koska sosiaalipedagogiikkaa ei vielä kovin hyvin tunneta rinnakkaiskenttien edustajien keskuudessa, vaikeuttaa se luonnollisesti alan juurtumista Suomeen. Sosiaalipedagogiikka voidaan kokea vieraana ja jopa uhkaavana tekijänä sen tuntemattomuuden vuoksi. Lähialojen näkökulmasta yhtenä ongelmana on, että sosiaalipedagogiikan käytämät käsitteet ovat tulleet pääosin sen ulkomaisten perinteiden kautta. Haasteellisena koetaan, miten kulttuurisen lainan soveltaminen on mahdollista suomalaisessa kulttuurissa, jossa on merkittäviä eroja käsitteiden alkuperämaiden hyvinvointijärjestelmiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin.

Sosiaalipedagogiikan Suomeen kotiutuminen näyttää tutkimusaineiston perusteella jääneen vielä osittain puheen tasolle. Lähialoilla on jo nähtävissä, että sosiaalipedagogiikan piirissä käytävää keskustelua kohtaan on herännyt mielenkiintoa. On luotava foorumeja yhteiseen ihmettelyyn eri alojen, koulutustasojen, tieteen ja käytännön toimijoiden välille. Sosiaalipedagogiikan lähialat odottavat, että sosiaalipedagogiikan merkityksen perustelussa siirrytään jo seuraavaan vaiheeseen eli ryhdytään luomaan tutkimuksellisia ja toiminnallisia rakenteita, joiden kautta sosiaalipedagogiikka voisi kehittyä ja vastata herättämäänsä kiinnostukseen. Erityisesti sosiaalipedagogiikan taustalla vaikuttavat arvot ja eettinen perusta ovat herättäneet lähialojen kiinnostuksen. Sosiaalipedagogiikalta odotetaan lähestymistavan arvolähtökohtia konkretisoivia ajattelu- ja toimintamalleja. Viime vuosina on ilmestynyt muutamia teoksia ja tutkimuksia (mm. Kurki 2007; 2008; Kurki ym. 2006; Nivala 2008), jotka tarjoavat vastauksia näihin odotuksiin.

Kun sosiaalipedagogiikkaan liitetyissä ominaispiirteissä on nähtävissä yhtenäisyyksiä uuden asiantuntijuuden määrittelyyn, voidaan alan kehittämiseen liittää myös samoja haasteita. Uudelle asiantuntijuudelle haasteena on ammatillisen identiteetin ja oman tilan hakeminen. Sektoireita ja ammattirajoja ylittävälle asiantuntijuudelle ei muodostu perinteisten ammattien tavoin samankaltaisia yhteenkuuluvuuden rakenteita. Asiantuntijoiden kodittomuus ja identiteetin rakentamiselta puuttuva perusta ovat sosiaalipedagogisen asiantuntijuuden haasteita. Sosiaalipedagogiikan asiantuntijat joutuvat kohtaamaan myös muiden alojen ennakkoluuloja ja torjuntaakin. Perinteisten ammattien tavoin sosiaalipedagogiikan asiantuntijoilla ei ole tukenaan yhtä selkeitä rakenteita, vaan vastuu on enemmän yksilöiden omilla harteilla. Lisäksi sosiaalipedagogiikan sijainti eri tieteenalojen ja tehtävien välitilassa vaikeuttaa ammatti-identiteetin muodostumista. Myös Filander (2007, 93) kuvaa rajatiloissa toimivan asiantuntijan joutuvan kohtaamaan työssään hajanaisen tietoperustan sekä orientaation ja jatkuvan ulkopuolisuuden aiheuttaman paineen.

Sosiaalipedagogiikan oppialan optimaalinen hallinnollinen ja sisällöllinen sijainti on haasteellinen kysymys. Tämän tutkimuksen aiheistoa ja sosiaalipedagogiikan julkista keskustelua yhdistää näkemys siitä, että yhtä tiettyä tieteenalaa ei aseteta etusijalle. Sosiaalipedagogiikka itsessään on avoin eri tieteenalojen suuntaan. Sosiaalipedagogiikan sijainnilla on kuitenkin vaikutuksensa sen muotoutumiseen Suomessa tulevaisuudessa. Tämän hetkinen sijainti yhteiskuntatieteiden alueella ja kytkös sosiaalialaan on jo vaikuttanut suomalaisen sosiaalipedagogiikan perinteen muotoutumiseen. Pedagoginen kehys on jäänyt sosiaalipedagogiikassa yhteiskunnallisen ja sosiaalisen ulottuvuuden varjoon. Kysymyksiä herättääkin, onko sosiaalipedagogiikan mahdollista kehittyä suomalaisessa tiede-järjestelmässä tavalla, joka antaa tilaa tasapuolisesti sekä sosiaaliselle että pedagogiselle ulottuvuudelle.

Lähialojen edustajat tuovat esiin, että sosiaalipedagogiikka oli aikaansa edellä tullessaan Suomeen ja siksi se ei ole vielä saanut ansaitsemaansa arvoa. Kurjen mukaan sosiaalipedagogisen diskurssin perustana on yleinen ideologinen pohdinta siitä, tulisiko vallitseva järjestys ja yhteiskunta säilyttää tämän hetkisessä muodossaan vai pyrkiä

sen muuttamiseen (Kurki 2001, 119). Sosiaalipedagogiikka liitetään lähialojen asiantuntijoiden käsityksissä uskoon, jonka mukaan yhteiskunta voi muuttua paremmaksi. Mutta onko tänä päivänä löydettävissä resursseja sosiaalipedagogiselle orientaatiolle, kun sosiaali- ja kasvatusalalla ei ole riittävästi tilaa ennaltaehkäisevälle työlle paitsi julkipuheiden tasolla? Sosiaalityön haastateltavan kysymys: ”*Eli suuri kysymys on, kuka suostuu rahoittamaan sosiaalipedagogiikkaa*” muistuttaa realiteeteista, jotka luovat raameja sosiaalipedagogiikan kehittymiselle tulevaisuudessa.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja tutkimustulosten kautta on todennettavissa, että uusi asiantuntijuus rakentuu ennen kaikkea luottamuksen ja kommunikaation kautta. Sosiaalipedagogiikan on luotava oikeutus asiantuntijuudelleen lähikentän luottamuksen ja hyväksynnän kautta. Tutkimustulosten perusteella oikeutuksen ja hyväksynnän hakeminen on sitä ympäröivän kentän silmissä jo käynnistynyt mutta ei saavuttanut päämäärää.

Jatkotutkimussuunnitelmat

Tutkimusprosessin edetessä vahvistui henkilökohtainen mielenkiintoni sekä näkemys ajankohtaisesta tarpeesta suomalaisen sosiaalipedagogiikan tutkimiselle tämän kaltaisista lähtökohdista. Olen jatkamassa tutkimusaiheen parissa liseniaatin tutkielmassa ja toivottavasti myöhemmin myös väitöskirjan kautta.

Aiemmin sosiaalipedagoginen orientaatio on ollut lähinnä ”hiljaisen tiedon” tasolla, mutta vuosi vuodelta on ollut nähtävissä sen ytimen selkiytymistä ja aseman vakiintumista. Jotta sosiaalipedagogiikka onnistuisi vakiinnuttamaan asemansa ja lunastamaan oikeutuksensa muiden asiantuntijuuksien rinnalla tarvitaan kuitenkin lisää konkreettisia toimia ja keskustelua. Vuorovaikutus eri tasojen ja alojen toimijoiden välillä sekä ”hiljaisen tiedon” saattaminen konkreettiseen muotoon ovat keskeisiä keinoja tässä.

Lähialojen sosiaalipedagogiikkaan kohdistamat merkitykset ja odotukset todentuvat asiantuntija-haastateltavien puheissa useissa yh-

teyksissä metaforien kautta. Mäntysen (2003, 127) mukaan metaforat luovat mahdollisuuden konkretisoida asioita, jotka ovat muuten melko abstrakteja. Metaforien käyttö helpottaa vaikeiden asioiden ymmärtämistä. Metaforat ovat myös avoimempia kriittiselle tulkinnalle kuin tieteellisessä kielessä yleisesti käytetyt täsmälliset termit. Tässä tutkimuksessa metaforien käytön voidaan nähdä kuvaavan laajemmin sosiaalipedagogiikan määrittelyn haasteellisuutta. Kyse on jostain vaikeasti sanoin kuvailtavasta ja uudesta asiasta, johon ei ole vielä löydetty lähestymistapaa.

Metaforien tunnistamisen kautta voidaan reflektoida ilmiöihin liittyviä merkitysperspektiivejä. Refleктоimalla ja analysoimalla merkityksiä metaforien kautta voimme purkaa merkityksiä ja paljastaa viitekehyksiä sekä odotusrakenteita, jotka vaikuttavat ajatteluamme ja havaintoihimme. (Deshler 1996, 314, 328.) Erityisesti kommunikatio tiedemaailmassa on haasteellinen alue, joka tuottaa ongelmia niin tieteenalojen välillä kuin niiden sisällä. Metaforinen ajattelu on yksi ratkaisu päästä yli kommunikaatiokatkoksista ja luoda silta käsitteiden välille. (Bohm & Peat 1992, 85.)

Jatkotutkimuksessa pyrin avaamaan sosiaalipedagogiikkaan kohdistuvia merkitys- ja odotusrakenteita metaforien kautta. Lisensiaatin tutkielmassa käytän aineistona lähialojen asiantuntijoiden sosiaalipedagogiikasta käyttämiä metaforia. Mielenkiintoinen ja antoisa näkökulma olisi myöhemmin myös syventyä sosiaalipedagogiikan omista tieteellisissä julkaisuissa käytettyihin metaforiin tai sosiaalipedagogiikan käytännön ja tieteen kentän toimijoiden metaforisiin kuvauksiin sosiaalipedagogiikasta. Metafora-analyysi sopii menetelmänä sosiaalipedagogiikan luovaan perusluonteeseen ja uskon sillä olevan annettavaa suomalaisen sosiaalipedagogiikan kehittämiseksi.

Lähteet

Berger, P. & Luckmann, T. 1995. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Helsinki: Gaudeamus.

Bohm, D. & Peat, F.D. 1992. Tiede, järjestys ja luovuus. Helsinki: Gaudeamus.

- Deshler, D. 1996.* Metafora-analyysi eli sosiaalisia aaveita manaamassa. Teoksessa Mezirow, J. (toim.) Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 314–332.
- Eteläpelto, A. & Tynjälä, P. (toim.) 1999.* Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia. Juva: WSOY.
- Filander, K. 2007.* Sosiaalipedagogiikan uusi ajankohtaisuus. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 90–113.
- Hakkarainen, P. 2002.* Tarvitaanko varhaiskasvatustiedettä? *Kasvatus* 2/2002, 117–118.
- Hall, S. 1999.* Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Hämäläinen, J. 1995.* Sosiaalipedagogiikan oppihistoriallinen kehittyminen Saksassa. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Hämäläinen, J. 2001.* Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997.* Sosiaalipedagogiikka. Juva: WSOY.
- Julkunen, R. 1994.* Hyvinvointivaltiollisen professioprojektin katkos. *Tiede ja edistys, monitieteinen aikakauslehti* 3/1994, 200–213.
- Kiilakoski, T. & Nieminen, J. 2007.* Pedagogiikka – nuorisotyön pedagogiikat ja uudet haasteet. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 185–188.
- Kinos, J. 2002.* Kohti lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen teoriaa. *Kasvatus* 2/2002, 119–132.
- Konttinen, E. 1997.* Professionaalinen asiantuntijatyö ja sen haasteet myöhäismodernissa. Teoksessa Kirjonen, J., Remes, P. & Eteläpelto, A. (toim.) Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 48–61.
- Kurki, L. 1998.* Sosiaalipedagogiikka nuorisotyön kodiksi? Entäs sosiaalipedagogiikka ja sosiaalityö? – alustavia hahmotelmia. *Janus, sosiaalipoliitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti.* 4/1998, 430–446.
- Kurki, L. 2000.* Sosiaalipedagogiikan tila ja tulevaisuus. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 1/2000, 105–113.
- Kurki, L. 2001.* Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Teoksessa Karila, Kirsi, Kinos, Jarmo ja Virtanen, Jorma (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 112–135.

- Kurki, L. 2006.* Puheenvuoro sosiaalipedagogiikasta. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n jäsenlehti Talentia 08/06, 30–31.
- Nieminen, J. 1996.* Kasvatustiede nuorisotyöntekijöiden koulutuksen perustana. Teoksessa Anttonen, S. & Huotari, V. (toim.) Työn alla kasvatustiede. Tampere: Tampereen yliopisto, 117–146.
- Niiranen-Linkama, P. 2005.* Sosiaalisen transformaatio sosiaalialan asiantuntijuuden diskurssissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Nivala, E. 2008.* Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Nyqvist, L. 1998.* Sosiaalipedagogiikka ja sosiaalityö. Teoksessa Lundmark-Ranne, K. (toim.) Suomalaista sosiaalipedagogiikkaa kehittämässä. Raportti valtakunnallisilta sosiaalipedagogiikan päiviltä Porissa 14.–15.11.1997. Pori: Suomen sosiaalipedagoginen seura.
- Mäntynen, A. 2003.* Miten kielestä kerrotaan? Kielijuttujen retoriikkaa. Helsinki: SKS.
- Pirttilä, I. 2002.* Mistä asiantuntemuksen sosiologiassa on kyse? Teoksessa Pirttilä, I. & Eriksson, S. (toim.) Asiantuntijoiden areenat. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 11–20.
- Saaristo, K. 2001.* Kohti avointa asiantuntijuutta? Janus, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 1/2001. Jyväskylä: Sosiaalipoliittinen yhdistys, 61–66.
- Ranne-Lundmark, K. 2001.* Pohjoismaisen sosiaalipedagogiikan olemusta etsimässä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2/2001, 99–110.
- Rantalaiho, L. 2004.* Loppusanat. Teoksessa Henriksson, L. & Wrede, S. (toim.) Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Gaudeamus, 235–242.
- Väisänen, R. 2007.* Sosiaalipedagoginen työote aikuissosiaalityössä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2007, 167–195.